

C. CORNELII ⁴⁹⁰⁷¹
TACITI
OPERA
QVÆ EXSTANT.

IUSTVS LIPSIVS postremùm recensuit.

Additi COMMENTARII *meliores pleniorésque,*
CUM CVRIS SECVNDIS.

Accesserunt scorsim NOTÆ IOSIÆ MERCERI
ad eundem Tacitum.

PARISIIS,
Apud Ioannem Gesselin, via Iacobæa,
sub signo D. Martini.

M. DCVI.

Codex Collegii Salmanticensis
22.

IMPER. CÆSARI

MAXIMILIANO. II.

AVG. GERMANICO.

P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

I V S T V S L I P S I V S

D. N. M. Q. E I V S.

HISTORIAM aptè scribere, Imperator, maiorum temporibus non solum magna, sed etiam rara laus fuit. Vtriusque causa à difficultate est: difficultas ex eo, quòd quæ alijs scientijs ferè singula proponuntur, ea historiæ legitimæ vniuersa. Poëta si adpositè ad delectationem; orator ad fidem; philosophus ad vitam dicat: implese munus suum videntur. Historiæ scriptor nisi hæc tria simul miscet ac temperet, frustra se iactet in singulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quasi patricos historicos à prudenti Censore potest. Sed primum de tribus omnis historia habet, quia animos nostros nuda narratio, cuiusmodi illa, naturâ de-

I

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nole mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres grauis scditio incesit. ea, misso Druso Fib. F. agrè componitur. Idem in Germania inferiore motus, qui confedit, non sine sanguine & caede. Germanicus Caesar in hostem ducit: eaq; expeditione Masi, Tubantes, Bructeri, Vripetes vastati am caesi. Tula Augusti F. Rhegy vitam finit. Sodales in honorem Augusti, & ludii Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines vastat, vit, cadit. Segestes obsidione Arminij liberatur. Ob hoc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum, reliquie Vari & militum lecta: iisq; suprema soluta. Romani in reditu, sub Cocina duce, periclitati, tamen hostes prospera eruptione fusi, fugati. Maecianus lex reducta & asperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: & per eam causam decreta patrum expressa ad coercendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis, eaq; nomine querela ciuitatum Italia & legationes. Hac biennio serè gesta.

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.

NERONE CLAVDIO DRVSO CAESARE, ET C. NORBANO COSS.

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemvitalis potestas ultra biennium, neque Tribunorum militum consulare ius diu valuit. Non Cinna, non Sulla longa dominatio. & Pompeij Craesiq; potentia, citò in Cæsarem: Lepidi, atque Antonij arma, in

Rei Rom. Historiam:

Augustum cessere. qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, & nomine Principis sub imperium accepit. Sed & veteris reip. prospera vel aduersa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec ⁶ gliscente adulatione detererentur. ⁷ Tiberij, Caij, & Claudij, ac Neronis res, ⁸ florentibus ipsis, ob metum falsa; postquam occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cætera. sine irâ, & studio, quorum causas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma; ⁹ Pompeius apud Siciliam oppressus, ¹⁰ exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus: posito Triumuiro nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; ¹¹ vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit; insurgere paulatim, munia Senatus, magistratum,

Ad Augustum.

Qui primus, princeps dicitur.

** Populi Romani.*

Materia huius scriptoribus:

A Tiberio ad Galbanum.

Artes & via Augusti ad imperium.

IUSTI LIPSI
AD
ANNALES
COR: TACITI

LIBER
COMMENTARIUS
Variis in locis vtiliter auctus.

PARISIIS,
Apud Ioannem Gesselin, via Iacobæa,
sub signo D. Martini.

M. DCVI.

AD LECTOREM.

ABES Commentarium meum, Lector, opinione tuâ, & promisso meo fortasse tardius. nec mirum: quia seriò opus adgressus, eiusmodi comperi, vt properandum in eo mihi fuerit, non festinandum. Multa in Annalium libris rara, recondita, & paucitate scriptorum eius æui obscura: multa etiam ex non vulgatis ritibus & vetustissimo iure haurienda. Nec dux mihi alius ad hoc iter. Primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto, Alciato, Vertranio visam potius quam tritam. Denique scripsi hos Commentarios non exscripsi: & meo remigio, vt ille ait, rem gessi. Correctiones aliquot veteres firmaui, nouas addidi. neutrum ambitiosè: quia certè peccamus iam nos Critici in hanc partem; & vt olim vitiis, sic nunc remediis laboratur. Quædam etiam in aliis scriptoribus passim animaduersa: non quia adfectarim, sed quia dabant se sub manum. Vt in segete flores quidam internascuntur suâ sponte: sic in his scriptis alieni generis notæ. Historiæ & moribus, cùm opus fuit, prætuli facem: sed non nisi cùm opus. Nam vulgata quædam, & è Dione Suetonióque in loco prompta adspargere, cui rei? Fanaticorum est & eorum qui exierunt è potestate, mero meridie accendere lucernam. Et tamen, scio, facilia quædam mihi visa, quæ obscura aliis. sed quid? iam antè testor me nec pueris ista elaborasse (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibusdam varisque iu-

IVSTI LIPSI
 AD LIBRUM PRIMVM
 ANNALIVM
 COMMENTARIVS.

1. **ANNI CORNELII Taciti.**] *Id verum huic scriptori prænomen adserui.* Prænomen Taciti quod.
Sidonius lib. IV. ad Polemionem epistola: Caius Tacitus è maioribus vnus tuus, Vlpianorū temporum consularis. Et ad Leonem: Namque & antiquitūs cum Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo paria suasilset. Sed & epigraphæ Farnesiani libri, C. Cornelij Taciti Romanas historias scribētis ex his qui reperiuntur liber primus.

Publium prænomen quod in libris tritis, à casu aut à vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet. Odi profanum vulgus & arceo.

2. **Annalium liber.**] *Bene Rhebanus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. In quibus plerisque est, Actorum diurnalium, vel, ut in Veneto, Actionum diurnalium. Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Vnde enim illi in mentem fuissent Acta, vel Diurna? sed enipiam antiquioris aui, qui Taciti Annales non ineptissime comparauit cum Actis vrbis. Quam tamen refellit ipse Tacitus lib. XIII. Nerone II. L. Pisonæ Coll. pauca memoriâ digna euenere, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cum ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Aliibi: Nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit. Itaque: Ni destinatum mihi foret suum quaque in annum referte. Etiam Iornandes in rebus Gothicis, Cornelium hunc citat Annalium scriptorem.*

3. **Neque Decemviralis potestas ultra biennium.**] *Ita accipio, quasi dicat, haud multo vitra biennium. Nam exactè si putas, reuera ultra biennium Decemviri imperium tenuere. Livium & Fastos vide. Nec tamen Vertrano adsentior, ultra triennium, sufficienti. Nam id includat triennium eos imperasse, quod contra est, & non nisi supra biennium aliquot menses.*

4. **Nomine principis sub imperium accepit.**] *Non erga tam celebre tunc Imperatoris nomen, ea quidem notatione. Et Augusto visum istud Principis, minurnde invidia: quia etiam olim Princeps Senatus. Quod exemplum non dubie secutus. Noster infra. Non regno tamen neque dictatura, sed Principis nomine constitutam republicam. Ouidius de Augusto ad Romulum.*

Tu domini nomen, Principis ille tenet.

Dio de Tiberio: ἀρχηγεὶς τῆς ῥεπουβλικῆς, καὶ τὸ ἀρχαῖον, ἀρχηγέτης, καὶ πρῶτος καὶ ἕλεθ' ὅτι ἀρχηγός ἐστι τῆς πόλεως, ἀρχηγός τῆς ῥεπουβλικῆς καὶ ἀρχηγός τῆς ῥεπουβλικῆς: Princeps autem Senatus, ritu prisco, dicebatur, & ipse sepe aiebat, Dominum se seruorū esse, Imperatorem militum principem ceterorum. Nec temerè aliter Tacitus appellat. Inde Principatus, & Principium etiam pro imperio, Suetonij cap. xxxi. Augusti principium, clade Vaxianâ; Tiberij, ruinâ spectaculorum memorabile factum. Ita opt. liber, & puto sincerè. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, aduersus Hermogenem: Possunt & aliter, inquit, principium interpretari, non abs te tamen. Nam & in Græco principij vocabulum quod est ἀρχή, non tantum ordinatiuum sed & potesta-

Prænomen Taciti quod.

Inscriptio horum librorū, Acta diurna non esse.

Annales esse.

Vulgata lectio rectior.

Principis nomen & origo.

Principatus, pro, principatus, institutum.

IOSIÆ MERCERI AD

CORNELIVM TACITVM

— ALIQVOT NOTÆ.

CLARISSIMO VIRO IAC.

AVGVSTO THVANO SACRI CONSISTORII

CONSILIARIO, ET SENATVS PARIISIENSIS

Præsidi, Iosias Mercerus. S.

QVÆ in Tacito mihi obseruata, multa mouerunt vt publicarem sub auspicijs clarissimi nominis tui; precipuum, quod in hac dignitate, quæ te ad maiores curas quotidie vocat, tu tamen assiduus in literis; & qui in rebus publicis probitate ac prudentia supra ceteros, idem in omnibus studijs doctrina ac iudicio etiam supra eos, quibus propria hæc cura. Itaq; in ad Censorem, non ad defensorem. Neque enim defensionem paro aduersus eos qui in vniuersum genus hoc litterarum criminantur, quod non intelligunt; neque eos moror qui culpabunt ausum aliquid in hunc scriptorem post tot clarorum virorum lumina: qui si Tacitum non ex vmbilijs & indicibus nouerint, scient profecto esse adhuc plura quæ doctorem querant, & in tanto auctore superesse magnam messem magnis ingenijs. Excussem potius omnibus, quod tam pauca, tam leuia animaduertim; & ex tantis vulneribus sanauerim minus maligna; atque hæc lucidare sustineam; excussem tibi, quod tam leuem operam proponere ausim sub illustri nomine. Sed illa amicorum culpa, qui hæc studijs priuatis notata voluerunt dari in publicum; hæc propria mea est, qui hoc qualecumque est, non ambitione, sed iudicio, volui exstare monumentum eius admirationis, eius adfectus, quo prosequar dum vnam singularem hanc eruditionem, integritatem, humanitatem tuam. Salut. A. D. VI. ID. Decemb. M. D. LXXXVIII.

IB. I. ANNAL. pag. 14. *Largitio differebatur. in hibernâ cuiusquam.]*

Vitium huius lectionis animaduersum viris doctis, medicinam tentauere, quæ facillima fuit, obseruato more militiæ. Æstiuâ castra plures legiones habuerant intra idem vallum, paratas hosti: vbi hyems ingruerat, abibant in hiberna, quæ sæpius intra vrbes aut proxime eas: & abibant discretæ ac separatae legiones, vt sæpius tot ciuitates hibernis tenerent, quot legiones essent; aut si quando duæ tenerentur iisdem hibernis, castra tamen separatim metarentur. Exempla vbique apud Carthacem, Tacitum, alios. Et nostra militia idem tenet, quæ singulas catervas hibernatum mittit præsidio singulis ciuitatibus. In exercitu Pannonico dixit supra; *Non aliud maiorum leuamentum quam si linqwerent castra insansa, teneratque, & soluti pisculo suis quisque hibernis redderentur. Primum octaua, dein Quinti addecima legio redire. Nonnulli opperiendas Tiberij epistolâ clamitauerat.* Vbi vides iisdem æstiuis attentas simul tres legiones, separatas, quum itum in hiberna. Itaque nonnulli illi manendum simul in æstiuis clamabant, dum pollicitorû fides appareret, ne separati spernerentur. Idem prorsus, in hoc exercitu Germanico fuit. Quatuor legiones in iisdem æstiuis erant, prima, quinta, vicesima, & vndeicesima. Earum leditionem periculosissimam